

Historisk Samfund for Sorø Amt i 50 år
med en
indledning om lokalhistoriens oprindelse
Af skoleinspektør *J. Heltoft*

Lokalhistoriens rod

fører flere århundreder ned i tiden og forgrener sig især til landets præstegårde. På foranledning af oldgranskeren Ole Worm udgik der 1622 kongebrev til Danmarks og Norges biskopper med anmodning om hver i sit stift at foranstalte undersøgelser angående antikviteter og tilstille kancelliet underretning herom. Med kongebrevet fulgte en af Ole Worm udarbejdet fortegnelse over, hvad det var, der skulle svares på.

Sognepræsterne affattede nu indberetningerne efter at have udspurgt almuen, og dermed fik man den første historisk-typografiske beskrivelse af riget, udført ved menigmands bistand.

Også indsamling af folkeminder har haft adskillige præsters interesse. Således forstod folkemindesamleren Peder Syv i Hellested (1631—1702) og hans ven Laurids Kok i Ulstrup (1634—91) at lytte til de viser, sagn, ordsprog, rim og remser, som dengang i rigt mål levede i almuen.

I årene 1879—1901 udgav Troels-Lund sit hovedværk „Dagligt liv i Norden i det 16. århundrede“, der giver et bredt anlagt billede af vore forfædres liv. Tusinder af enkelt-heder er føjet sammen til en enhed, som melder om deres boliger, klæder, føde, skikke til hverdag og fest o.s.v.

Faghistorikerne ville ikke rigtig anerkende Troels-Lunds historieskrivning, og den tyske professor Dietrich Schäfer, som i en artikel om „Dagligt liv i Norden“ havde kaldt værket for et misfoster af historisk fremstilling, gjorde gældende, at historien kun skulle beskrive bestemte sider af menneskenes liv, først og fremmest de politiske og økonomiske; han mente, at dagligdagen og arbejdslivet lå uden for historiens arbejds-område. — Han blev skarpt imødegået af Troels-Lund, som i skriftet „Om kulturhistorie“ (1894) bl. a. skriver: „Der vil komme den tid, da det grundsyn på det daglige livs betydning i historien, som her først er gjort gældende, ikke længere vil stå som en undtagelse i et lille lands litteratur, men være godkendt og gennemført i alle kulturlande.“

Det blev Troels-Lund, der fik ret, og han blev da også efterhånden anerkendt af historikerne ved Københavns universitet. Der er næppe tvivl om, at „Dagligt liv i Norden“ og den principielle drøftelse af, hvad der hørte til historiens område, bidrog til at belyse lokalhistoriens betydning.

Samtidig med at Troels-Lund arbejdede med hverdagens historie, blev der ved Svend Grundtvig, senere Axel Olrik og Evald Tang Kristensen, udført et fremragende arbejde for at indsamle folkeminder. Der var imidlertid stor forskel på bondestanden i Peder Syvs dage og bondestanden i sidste halvdel af 1800-årene. En stor del af almuen havde været under den grundtvigske højskoles folkeoplysende og vækkende indfly-

delse. Endnu kunne man dog mange steder finde ind til mennesker, hvis åndsliv for en stor del nærredes af, hvad de kunne huske af gamle viser og sagn samt folkelige kernesprog.

Højskolens folk fulgte med opmærksomhed Troels-Lunds og folkemindesamlernes arbejde. De var også klar over, at en levende interesseret befolkning, som kunne fortælle om, hvad den havde hørt af deres fædre om fortidens dage, ja, måske selv skrive derom, kunne redde meget værdifuldt fra forglemelse. Ganske vist var den danske bondestand nu som helhed oplyst og levende interesseret i mange forhold, men dette var ikke ensbetydende med, at den havde historisk sans, og det gjaldt om at få denne vakt, bl. a. ved at pege på de historiske minder om fortiden, som lå uden for hvermandsdør.

Landet burde til dette formål opdeles i mindre områder, hvorover det var muligt at få overblik.

Hjemstavnsdigtningen, som fik sit gennembrud ved århundredskiftet, havde bragt ordet hjemstavn i forgrunden, men et arbejde for at vække en befolknings historiske sans for hjemstavns minder måtte henlægges til et område med faste grænser. Beskrivelser fra et sogn eller et herred kunne ikke i længden fastholde interessen. Amtet derimod rummede den tilstrækkelige variation og mangfoldighed af fortidens minder, og dets befolkning var så talrig, at man måtte forudsætte, at der i denne kunne skabes den nødvendige økonomiske baggrund.

På Askov højskole var der på denne tid en kreds af lærere, som indså, at det kunne få folkelig betydning af stor rækkevidde, dersom den historiske sans blev vakt i videre kredse af det danske folk. Forstander Ludvig Schrøder var selv en betydelig historiker. H. F. Feilberg havde udarbejdet

den bedste dialektordbog i Norden, nemlig „Bidrag til ordbog over det jyske almuesmål.“ Dr. Marius Kristensen var en anset filolog og folkemindeforsker, og Poul Bjerge var levende interesseret i lokalhistorie.

På foranledning af Ludvig Schrøder stiftedes da i 1902 det første amtshistoriske samfund i Danmark, nemlig „Historisk samfund for Ribe Amt“, og dets årbog fik titelen „Fra Ribe amt“. Snart fulgte andre amter efter, og i 1911 manglede kun Sorø og Præstø amter i at have dannet historiske amtsamfund.

Samfundet stiftedes 1911

Det blev også en højskoleforstander, som tog initiativet til oprettelsen af Historisk Samfund for Sorø Amt, til dels dog efter tilskyndelse af sekretæren for Dansk historisk Fællesforening, dr. phil. Knud Fabricius. Den 18. september 1911 traf højskoleforstander, cand. mag. L. F. la Cour¹⁾ på sin skole Hindholm ved Fuglebjerg aftale med adjunkt, senere lektor Paul Gøtzsche²⁾, Herlufsholm, om, at de i fællesskab skulle søge sagen iværksat ved at indbyde til et møde i Sorø den 12. oktober. Den 29. september udsendtes indbydelser til 42 mænd i amtet, og af disse lovede 20 at komme, hvis det var dem muligt, mens 11 svarede nej, og 11 undlod at svare.

Den 12. oktober samledes man så — 17 i tallet — på højskolehjemmet i Vedelsgade i Sorø.

la Cour bød velkommen og udtalte håbet om, at det måtte lykkes at få dannet et samfund, der kunne virke til gavn for det formål, indbyderne havde sat sig, ikke mindst da Sorø amt sikkert i historisk henseende havde særlig gode betingelser herfor. Det skulle da nok være muligt gennem et historisk

samfund for amtet at kunne bidrage til at vække den historiske sans i befolkningen.

Lærer K. Kæstel³), Arløse, valgtes til ordstyrer, og derefter fik en række af de mødte ordet for at gøre rede for deres opfattelse. Dr. Ussing⁴), Sorø, redaktør J. V. Christensen⁵), Ringsted, overlærer Glahn, Sorø, gårdejer Jens Andersen, Neble, graver Larsen, Sorø, m. fl. anbefalede, at sagen fremmedes, og man enedes om allerede nu at vælge en midlertidig bestyrelse, som skulle danne den faste kerne i arbejdet, og man ønskede at høre det forslag til love, som indbyderne havde udarbejdet. Der udspandt sig nu en karakteristisk diskussion om formålsparagrafferne, idet kravene om saglighed og om let tilgængelig fremstilling i tale og skrift kom til at stå skarpt over for hinanden. I den ideelle årbogsartikel er opfyldelsen af disse krav forenede, men let er det ikke at skabe de klassiske mønstre på dette område. Nogle vil måske gøre gældende, at det i virkeligheden er højskolens og universitetets synspunkter, som her tønnede sammen, men en sådan vurdering er alt for summarisk, selv om man inden for højskolen i særlig grad må bestræbe sig for at tale jævnt om de ting, som videnskabsmændene har fremdraget.

Adjunkt Holten, Sorø, fandt, at det ikke var tilstrækkeligt at opstille som mål, at man ville vække den historiske interesse, for mange havde den jo da i forvejen; han var heller ikke tilfreds med de opstillede krav til artikler i årbogen; de skulle være lødige og give saglige oplysninger; men i indbydernes forslag stod blot, at de skulle fremtræde i „jævn, let læselig form.“

la Cour fastholdt denne formulering, men gik efter forslag af dr. Ussing med til, at man i afsnittet om samfundets for-

mål fik indføjet: „og uddybe forståelsen af fortidens minder.“

Stykket fik derefter følgende form: „Samfundets formål er at vække og styrke den historiske sans og uddybe forståelsen af fortidens minder i den store befolkning inden for amtets grænser, og dette mål søges nået ved at afholde offentlige møder med historiske foredrag rundt om i amtet og ved at udgive en årbog — og om muligt andre mindre skrifter —, der indeholder skildringer vedrørende amtet og dets historie i jævn og let læselig form.“

Udvalget eller den midlertidige bestyrelse kom til at bestå af gårdejer Jens Andersen, Neble, redaktør J. V. Christensen, Ringsted, højskoleforstander la Cour, Hindholm, adjunkt Gøtzsche, Herlufsholm, og adjunkt dr. phil. Ussing, Sorø.

Gennem deltagerne i mødet blev der derefter udsendt anmodning til en del mænd og kvinder i amtet om ved deres underskrift at støtte og anbefale et offentligt opråb, hvorved „Historisk Samfund“ kunne hverve en fast kreds af medlemmer. Denne anmodning blev overalt vel modtaget, så at udvalget i januar 1912 kunne udsende et opråb, anbefalet af 120 mænd og kvinder fra amtet. Det indleddes således:

„Der er i vor tid en stærk og levende interesse for vort fædrelands historie og fortidens minder. For at værne om denne interesse og vække den hos dem, der ikke til fulde forstår betydningen af kendskab til deres egns og landets historie og minder, er de historiske samfund fremstået.

Et sådant *Historisk Samfund for Sorø Amt* blev dannet ved et møde i Sorø 12. oktober 1911.“

Derefter fulgte et afsnit med en gengivelse af det, man ved det stiftende møde havde formuleret som samfundets

formål, og opråbet sluttede med en opfordring til mænd og kvinder i amtet om at indmelde sig som medlemmer af Historisk Samfund. Medlemsbidraget var 2 kr. årlig eller mindst 25 kr. én gang for alle.

Opråbet blev sendt til de lokale blade i amtet, hvoraf de fleste stillede sig så velvillige til sagen, at de uden vederlag optog det med dets fulde ordlyd.

Et stort antal eksemplarer af det blev derefter fordelt mellem ca. 100 mænd i amtet, som skulle agitere for tilslutning, idet man samtidig anmodede dem om at være samfundets sognerepræsentanter.

Denne aktion gav til resultat, at der i første omgang indmeldtes 325 medlemmer, som derefter i dagene 5.—11. juni 1912 modtog samfundets første årbog. Inden årets slutning var medlemstallet steget til 430.

Den 1. september 1912 afholdtes i Ringsted samfundets første årlige generalforsamling. Ved denne lejlighed blev der vedtaget nogle mindre ændringer i de foreløbige love, som derefter fik deres endelige vedtagelse. Forretningsudvalget, som i henhold til bestemmelse på det stiftende møde hidtil havde ledet samfundets anliggender, blev valgt til bestyrelse, og denne kom således foreløbig kun til at bestå af fem medlemmer.

Bestyrelsen konstituerede sig derefter med la Cour som formand og Gøtzsche som sekretær; til at forestå redaktionen af årbogen valgtes la Cour, redaktør J. V. Christensen og dr. H. Ussing, og dermed var ledelsen af Historisk Samfund for Sorø Amt lagt i hænderne på fem indsigtfulde og dygtige mænd, ved hvis energiske indsats samfundets medlemstal i de nærmest følgende år voksede meget betydeligt.

J. Heltoft

Samfundets første periode

De tørre tal og navne i samfundets første medlemsliste rummer mere af interesse, end man umiddelbart skulle tro.

Af de 325 medlemmer var der 56 fra Ringsted, 48 fra Sorø, 27 fra Slagelse, 4 fra Skelskør og 3 fra Korsør. De store tal fra Ringsted og Sorø foruden en del fra de dertil nærmest hørende landsogne må utvivlsomt især tilskrives redaktør

L. F. la Cour,
Formand fra 1911—1932

J. V. Christensens virksomhed. I Ringsted (Sorø, Haslev) Folketidende skrev han jævnligt små artikler om egnens historie. De blev læst med stor interesse, og da Historisk Samfund stiftedes, var forhåndsinteressen for dens virksomhed til stede. Han så historie alle vegne, og folk strømmede til, når han efter anmodning talte om lokalhistoriske emner i lærerkredse og ved folkelige møder.

En del af lærerne ved Sorø Akademi støttede også sagen, og man ville især gerne høre dr. H. Ussing, som besad en sjælden evne til at indvæve poesiens gyldne tråd i sine skildringer fra fortiden, så man sad tryllebundet og syntes at se langt, langt tilbage.

De forholdsvis små tal fra Slagelse, Skelskør og Korsør synes at vise, at man havde overset betydningen af at få Slagelse by repræsenteret i bestyrelsen. Det kan endvidere give anledning til nogen undren, at den lille ø Omø i Store Bælt kunne præstere 11 medlemmer, mens man i Haslev tilsyneladende næsten ingen interesse viste for dannelsen af dette nye samfund. Kun sognepræsten, provsten for Ringsted-Alsted herreders provsti, M. Weber, havde indtegnet sig. Det store tal fra Omø må tilskrives den meget interesserede tidligere Askovelev, mejeribestyrer Anders Madsen⁶⁾). I Haslev har man vel foreløbig ikke ment at kunne afse kraft til at lade interesserne spænde også over et folkeligt felt.

Indtil 1920 voksede medlemstallet stærkt. Slagelse kom godt med, idet den interesserede lokalhistoriker, tobakshandler P. Arnskov⁷⁾ et år kunne indmelde 80 nye medlemmer fra sin by. Også i Haslev kom flere med, blandt disse den senere seminarieforstander N. H. Rasmussen, som interesseret fulgte samfundets udvikling lige til sin død 1955.

I 1920 talte samfundet 676 medlemmer. Årsagen til denne vækst må især søges i, at det lykkedes bestyrelsen af få arrangeret værdifulde folkelige møder med historiske foredrag. Formanden, højskoleforstander la Cour, lagde megen vægt på disse møder og havde i bestyrelsen gode forslag med hensyn til talere. Det første af dem blev afholdt 1. september 1912 i Ringsted i anledning af 700-året for dronning Dagsmars død.

J. Heltoft

Da vi nu 50 år efter måske har vanskeligt ved at sætte os ind i, hvad det egentlig var, der gjorde den slags møder så dragende og betydningsfulde for mange mennesker, gives der i det følgende et uddrag af et referat i Ringsted Folketidende af den nævnte fest, selv om et sådant uddrag kun er en fattig afspejling af det, der foregik.

Det blev en af de skønneste dage, vi har oplevet i Midtsjælland, et dansk folkeligt stævne i dette ords videste og bedste forstand. Alle samfundsklasser gav det sit præg. De var kommet fra de små hjem som fra de store, fra huse som fra gårde, fra borgerbyer, skoler og præstegårde som fra herregårde.

Alle, der førte ordet, talte i den rette ånd og fandt udtryk for slumrende tanker og for nye tanker.

Den let slørede efterårsol kastede gylden glans over St. Bendts ærværdige kirke, mens en strøm af mennesker allerede en time før gudstjenestens begyndelse stiledede mod kirken, og længe før kl. 2 var alle dens siddepladser fyldt; ca. 1700 mennesker blev efterhånden samlet og lyttede i stilhed til organistens prælude med motiv over »Fra fjerne lande kom hun, dronning Dagmar«.

Salmen »Ånd over ånder«, sunget med kraft og varme af forsamlingen, fyldte derefter det store kirkerum, og så talte sognepræsten, Stahlfest-Møller, med udgangspunkt fra Jeremias: »Se til og søg de gamle stier«. Biskop H. Ostenfelds prædiken, som derefter fulgte, var båret af dyb alvor og indtrængende kraft.

Vi synger i en salme:

*Fortæl den gamle sage,
den bedste, som jeg ved,
om Jesu magt og nåde,
om Jesu kærlighed.*

Den gamle sage om Jesu magt og kærlighed er evangeliet, som stadig er frisk og har en dragende magt over mennesker, hvad så end kloge folk siger om det. Man kan undre sig herover; forklaringen findes også i den gamle salme og er udtrykt således:

*thi jeg er træt og såret,
omspændt af syndens garn,
og
busk på, jeg er en synder,
som Jesus frelse vil.*

Dronning Dagmar havde modtaget Guds nåde, og derfor kunne hun bede sin husbond om »ikke skatten af bonden skrive«, om at »løse alle fanger af jern« og om at give sin fjende løs. Hun voksede i Guds nåde, og derfor kunne hun på sit dødsleje bede om tilgivelse for sine små synder: »Jeg haver mine silkeærmer snørt«. Det sidste, visen lægger hende i munden, er:

*Nu er det tid, jeg farer herfra,
jeg må ikke længer lide,
nu ganger Himmerigs klokker for mig,
Guds engle efter mig bi(d)e.*

Hun dør i længselen efter at være med i den store, hvide flok. —

Langsomt tømtes kirken. Gennem den flagsmykkede by stiledede man nu mod pavillonen i lystanlægget, over hvis indgang sås Ringsteds våben, flankeret af årstallene 1212—1912. For første gang var pavillonen for lille; man opgav til sidst at sælge adgangstegn, og mange måtte opgive at komme ind; for mere end ca. 1200 kunne pavillonen ikke rumme.

Her talte højskoleforstander Povl Hansen, Vallekilde.

— — — Historien siger os kun lidt om dronning Dagmar. Vi ved, hvor hun var fra, og hvem hendes slægt var. Men vi ved ikke, hvordan det gik til, at kong Valdemars valg faldt på hende, og vi ved ikke, hvor hendes bryllup stod. Vi ved ikke, om ægteskabet med Valdemar blev lykkeligt, og vi ved ikke, hvad der voldte hendes død.

Men folkeviserne giver os et poetisk-forklarende billede af hende, og dette vil jeg holde mig til.

Vi har fire folkeviser om kong Valdemar og hans to hustruer samt ruiner af et par til. I en af dem skildres det første møde mellem hende og Valdemar. Det er heri, man har fremstillingen af, hvad hun ønsker sig i morgengave. Kongen skal eftergive de trykkende plovskatter, alle fredløse mænd gives fred, og alle fanger løses af deres lænker.

J. Heltoft

Valdemar har sikkert studset, men han opfyldte kongeligt hendes bøn. En undtagelse gjorde han dog: bisp Valdemar, hans bitre fjende, ville eller turde han ikke frigive. Men også her nødtes han til at bøje sig for den unge dronnings ønsker. Hun rejste selv op til Søborg statsfængsel og løste bispens bånd, og hun gjorde det umuligt for ham at hævne sig på kongen. Dette nåedes kun, fordi hun satte sin personlighed ind for det, hun ville. Den hævngerrige bisp kunne ikke stritte imod.

Mellem de lærde er der strid om, hvor dronning Dagmar døde. For mig står det sådan, at A. D. Jørgensens fremstilling er den rimeligste. Han tænker sig kongen ventende i Ribe og dronning Dagmar på rejse over til sin ægtefælle. I Ringsted får hun imidlertid fødselsveer, og en ungersvend bliver skikket til Ribe for at melde det til kongen, som han træffer i riddersalen, spillende guldtavl med en af sine mænd. Kongen bryder ud i det kendte ord: Forbyde det Gud i Himmerig, at Dagmar skulle dø så ung!«

Så følger det berømte ridt, hvorom folkevisen kun har ét vers; det betager i al sin storslåede simpelhed:

*Da kongen red fra Ribe,
fulgte ham 100 svende,
men da han kom til Ringsted gade,
da red han mand alene.*

Men da han kom op ad bakken ved Ringsted, døde dronningen i liden Kirstens arme.

Dog kongen må tale med Dagmar og vil endog trodse det, som ellers alle bøjer sig for: døden.

Dronningen vågner op og taler. Kun hun alene taler. Blik møder blik, sjæl møder sjæl. »Du tage ej Bengærd i favn, hun er så bedsk en blomme«. Derpå skygger hun med hånden for ansigtet for ligesom bedre at kunne vende blikket mod de sollyse egne.

»Valdemar«, siger hun, »hører du, Himmerigs klokker kalder mig op til de fromme sjæle!«

Dette er folkevisens poetisk-forklarende billede af dronningen. Lykkeligt det folk, der kan føle så dybt og elske så inderligt.

— — — Der var lydløs opmærksomhed under Povl Hansens tale, og den vedblev, mens ggl. skuespiller Peter Jerndorff derefter sang

Historisk Samfund for Sorø Amt i 50 år

dødsvisen. Et kor af unge damer fra Ringsted med Agnes Oehlenschläger i spidsen sang omkvædet.

Til sidst fremsagde Jerndorff verset:

*Hun kom uden tyngde,
kun kom med fred,
hun kom goden bonde til lise.
Havde Danmark altid sådanne blomster,
man måtte dem ære og prise.*

1913 holdt Historisk Fællesforening sit årsmøde i Sorø. Det varede i tre dage og sluttede med et stort folkemøde i Egevang, hvortil Historisk Samfund for Sorø Amt var medindbyder. Her talte bl. a. højskoleforstander Hans Rosendal, Lyngby, om Kristian den Ottende og Sorø Akademi.

1918 var Historisk Samfund medindbyder til et folkeligt møde, som blev holdt i anledning af, at der blev indviet en mindelund i Halkevad, Skørpinge sogn. Man havde planer om, at der her skulle rejses mindestene for betydelige mænd, som havde boet i amtet. Ved indivielsesfesten den 4. august afslørede en mindesten for F. E. Boisen, som var præst i Skørpinge 1837-50. Han udgav senere et folkeligt skrift, som han kaldte „Budstikken“, og blev derfor kaldt „Budstikke-Boisen“. To af hans sønner, seminarieforsnder Peter Bojsen, Gedved, og politikeren Frede Bojsen, Rødkilde Højskole, var født i Skørpinge, datteren, den kendte kvindesagsforkæmper Jutta Bojsen-Møller, var ældre og født i Store Hedinge. — Klaus Berntsen, Peter Bojsen og Jutta Bojsen-Møller talte ved festen, som samlede 3—4000 mennesker.

Medlemstallets højdepunkt nåede man i 1920 med 676; derefter gik det jævnt tilbage, og 1932 var det nede på 320.

Desværre fratrådte lektor P. Gøtzsche 1922 som kasserer og sekretær. Hans referater af bestyrelsesmøder, hans medlemslister og regnskab var altid i den fineste orden, så man ud fra disse til enhver tid havde overblik over stillingen. la Cour, som var blevet kasserer ved akademiet i Sorø, bestred derefter hvervenerne både som formand, kasserer og sekretær.

Nye indsigtfulde mænd var indtrådt i bestyrelsen, nemlig cand. mag. Gunnar Knudsen⁸), København, og den lærde præst i Bringstrup, P. Severinsen⁹). De fik en selvfølgelig plads i redaktionsudvalget, og redaktør J. V. Christensen, som nu var blevet landstingsmand, overkom stadig det utrolige: talte ved flere af samfundets møder og skrev gode artikler i årbogen.

Nedgangen i samfundets medlemstal hang for en stor del sammen med det, som skete i landet i efterkrigstiden.

Dyrtid og økonomiske kriser gjorde mange mennesker, navnlig i byerne, usikre, så de gik deres budgetter efter og ophævede medlemsskabet i nogle af de foreninger, de efterhånden var kommet ind i. Inden for landbrug og handel havde man under krigen haft store indtægter, og under indflydelse heraf fik mange folks livssyn ofte et skub i materialistisk retning. Andre, som levede stærkt med i, hvad der foregik ude på slagmarkerne, havde mistet førkrigstidens lyse tro på ordet som noget skabende. Alt dette — og vel også andet — havde til følge, at mødevirksomhed havde vanskeligheder ved at trives. Politik og materielle foretagender havde hovedinteresserne, men man holdt sig tilbage, når det drejede sig om at slutte op om foreninger, som havde til formål at oplyse og oplyse.

Under disse forhold mente la Cour og J. V. Christensen, at yngre mænd måske kunne finde nye veje til at styrke

Historisk Samfunds stilling. Ved årsmødet 1932 og de nærmest følgende årsmøder valgtes derfor nye bestyrelsesmedlemmer: amtmand V. Topsøe, Sorø, skoleinspektør J. Heltoft, Haslev, overlærer Fritz Jacobsen, Slagelse, og lektor H. J. Helms¹⁰), Herlufsholm. Efter lektor Helms' død 1939 indvalgtes adjunkt P. Kierkegaard, nuværende rektor P. Kierkegaard, Herlufsholm.

Samfundets anden periode

Bestyrelsesmedlemmerne pastor Severinsen, Bringstrup, og kontorchef Gunnar Knudsen, København, i den gamle bestyrelse, fortsatte i den nye, som derved kunne drage nytte af de to mænds indsigt og erfaring. I øvrigt var den centrale skikkelse herefter amtmand V. Topsøe, som valgtes til formand, mens overlærer Fr. Jacobsen, Slagelse, blev kasserer og sekretær, et hverv, som han varetog med stor interesse og mønstergyldig omhu.

Det blev nu bestyrelsens opgave at søge medlemstallet øget og økonomien som helhed bragt på fode. Opgaven var vanskelig, for netop i trediveerne rystede en økonomisk krise hovederhvervene med virkning i næsten alle samfundslag.

Imidlertid viste det sig hurtigt, at den nye formands administrative dygtighed og historiske indsigt blev et betydeligt aktiv for samfundet, samtidig med at bestyrelsens medlemmer tog fat hver på sit område.

Tillidsmandsinstitutionen blev genoplivet, opråb om at slutte sig til som medlemmer udsendtes, og personlig agitation blev iværksat. Snart kunne Fr. Jacobsen møde med 40 nye medlemmer fra Slagelse, og i Haslev steg medlemstallet fra 16 til det dobbelte. Bankdirektør Valdorf-Hansen¹¹), Ringsted, knyttedes til bestyrelsen, og ved hans indflydelse

J. Heltoft

fik foreningen øgede tilskud fra banker og sparekasser i amtet. Medlemstallet voksede jævnt og nåede 1943 op på 537, hvorefter det viste sig utilbøjet til at stige væsentligt yderligere. Lektor Poul Helms¹²), Sorø, knyttedes også til besty-

Vilhelm Topsoe,
Formand fra 1932—1955

relsen og stillede sig gerne til rådighed som vejleder ved årsmøder, når man i forbindelse med disse besøgte kirker i amtet.

Redaktionen af årbogen blev lagt i hænderne på tre bestyrelsesmedlemmer, som skiftede noget på grund af bortrejse eller dødsfald. Det længste samarbejde inden for dette udvalg havde Gunnar Knudsen og J. Heltoft. Man rettede hen-

vendelse til forfattere om at belyse forskellige historiske emner i artikler til årbogen. Inden for selve bestyrelsen havde man en mand, som besad en sjælden evne til at skrive levende om lokalhistoriske forhold, nemlig gårdejer Joh. T. Christensen, Vollerup, senere Benløse: en broder til redaktør J. V. Christensen. Hans afhandling „Folket og dets jord“ i årbog nr. 45, 1958, står for mig som et klassisk eksempel på, hvordan den helt gode artikel til en årbog kan skrives. En anden meget dygtig og produktiv forfatter var overlærer Fritz Jacobsen, Slagelse. Årbogens anseelse steg, så en anmelder i „Fortid og Nutid“ engang kunne fremsætte en bemærkning om, at årbogen fra Sorø amt altid lå på et højt niveau.

1955 tog amtmand V. Topsøe afsked og flyttede til Præstø amt. Amtmanden ønskede af den grund ikke længere at være formand, han hyldedes fra alle sider for sit dygtige arbejde i Historisk Samfund, og perioden 1932—55 var afsluttet.

Formandshvervet skiftede hyppigt de følgende år. Lensgreve Erik Holstein-Holsteinborg ville kun påtage sig at være formand et år. Han efterfulgtes af lektor Helms, som også trådte tilbage efter et års forløb. J. Heltoft var derefter formand fra 1957—59, da han bosatte sig uden for amtet efter at have taget afsked fra sit embede i Haslev.

Under denne *indledning til en tredje periode* i samfundets historie udførte medlem af bestyrelsen, førstelærer Strange Nielsen, Benløse, et energisk og resultatrigt arbejde for at få medlemstallet i vejret. Men da han fik embede uden for amtet, trådte også han ud af bestyrelsen.

Bestyrelsen i den nye periode er fornyet med flere yngre, dygtige mænd, og lektor L. Balslev, Sorø, er dens udmærkede formand.

Der er næppe tvivl om, at samfundet med denne bestyrelse vil vinde nyt land ind i arbejdet for at vække og udvikle den historiske sans hos befolkningen i amtet. Medlemstallet er nu 642.

PERSONALHISTORISKE OPLYSNINGER

- 1, side 10: *la Cour, Lars Frederik Barfod Dornonville*, 1869—1951, cand. mag. 1896, forstander for og ejer af Hindholm højskole ved Fuglebjerg 1909—14, fuldmægtig ved Sorø Akademi 1916, akademikasserer 1921. Har bl. a. udgivet „Korsør. Bidrag til egnens, byens og havnens historie“, 1923—25, samt „Skelskør, bidrag til byens historie“, 1932—34.
(Biografisk Leksikon V, side 436).
- 2, side 10: *Götzsche, Paul Viggo*, 1869—1948, cand. mag. 1898, adjunkt ved Herlufsholms lærde skole 1898, lektor 1920.
- 3, side 11: *Kæstel, Kristian*, 1872—1950, lærereksamen fra Jelling 1891, lærer i Arløse 1895—1939. Reviderede Historisk Samfunds regnskaber 1912—50. Omtale i årbog XXXVIII, side 91, portræt.
- 4, side 11: *Ussing, Henrik Andersen*, 1877—1946, magister i nordisk filologi 1901, adjunkt 1905, lektor 1921 ved Sorø Akademis skole. Doktor-disputats 1910: „Om det indbyrdes forhold mellem heltekvadene i ældre edda“. Udgav en række meget udførlige almuvelvsskildringer fra vidt forskellige egne af landet, således fra Sorø amt „Fortællinger om gammelt sjællandsk bondeliv (Ingvor Ingvorsen)“, 1918. Årbog 48, side 48, portræt.
(Biografisk Leksikon XXIV, side 575).
- 5, side 11: *Christensen, Jørgen Valdemar*, 1876—1934, søn af gårdejer Lars Christensen, Vollerup, af hvem der findes bidrag i årbogen VI, VII og VIII. Redaktør af Ringsted Folketidende 1903, landstingsmand 1924.
Har bl. a. udgivet „Tider og skikkelser i Midtsjællands historie“, 1930, „Valdemarernes kirke“, 1928, „Den første bonde i kongens råd“, 1929.
(Biografisk Leksikon V, side 65, nekrolog i årbog XXIII, 1935, side 3—7, portræt).
- 6, side 14: *Madsen, Anders*, 1852—1918, mejeribestyrer på Omø 1893—1918. Hans interesser omfattede foruden lokalhistorie også kunst; skænkede en værdifuld samling grafik til Askov højskole. Årbog VIII, side 138.

Historisk Samfund for Sorø Amt i 50 år

- 7, side 15: *Arnskov, Peder*, 1853—1931, tobakshandler, Slagelses byhistoriker. Skænkede en omfattende samling af manuskripter, tegninger og billeder til belysning af byens historie til Centralbiblioteket i Slagelse.
Årbog XIX, side 36, portræt.
- 8, side 19: *Knudsen, Gunnar*, 1886—1952, kontorchef i Stednavneudvalget, blev cand. mag. 1913 og fra 1917 Stednavneudvalgets leder, var redaktør og udgiver af 4. udgave af Traps „Danmark“, i redaktionen af „Danske studier“ og medlem af Historisk Fællesfor­enings bestyrelse. I 32 år var han medlem af Historisk Samfunds styrelse, og hans betydning i redaktionsudvalget kan vanskeligt overvurderes.
Årbog XXXX, side 7, portræt.
(Biografisk Leksikon XII, side 583).
- 9, side 19: *Severinsen, Peder*, 1869—1939, præst, kirkehistoriker. Teologisk kandidat 1899, sognepræst i Brìngstrup 1913—38, fra 1920 medlem af Historisk Samfunds styrelse, blev ofte benyttet som fore­dragsholder ved samfundets møder og skrev værdifulde afhand­linger i årbogen. Blandt hans historiske arbejder har „Slagelse Sankt Mikkels kirke og sogn i 600 år“ (1933) særlig interesse for Sorø amt.
Årbog XXVII, side 3, portræt.
(Biografisk Leksikon XXI, side 613).
- 10, side 20: *Helms, Hans Jørgen*, 1891—1939, cand. mag. 1914, 1919 adjunkt, senere lektor ved Herlufsholm lærde skole, hvis historiker han blev. Bogen om Skovklosters historie blev færdig fra hans hånd, inden han blev indlagt på hospitalet, men udkom efter hans død. — Broder til Poul Helms.
Årbog XXVII, side 7.
- 11, side 21: *Valdorf-Hansen, V. H.*, 1883—1960, bankdirektør. 1916 blev han direktør for Ringsted bank, som han oparbejdede til at blive Sjæl­lands største bank uden for København. Hans vidtspændende in­teresser omfattede også lokalhistorien, og som bestyrelsesmedlem i Historisk Samfund udfoldede han et frisk og resultatrigt initia­tiv for at konsolidere samfundets økonomi.
Årbog 48, side 112.
- 12, side 21: *Helms, Poul*, 1884—1959, cand. teol. 1908, 1919 adjunkt, 1928 lektor ved Sorø Akademis skole, 1915 dr. phil. på en afhandling om græsk filosofi, et område, han vedblev at sysle med hele sit liv, og som affødte en række videnskabelige værker. Hans kend­skab til kirkelig kunst og arkitektur blev frugtbargjort for sam­fundets medlemmer under ekskursioner til amtets kirker.
Årbog 47, side 119.
(Biografisk Leksikon X, side 12).